

MARITIM SEKTOR TILL ÄNDA

Vårens föredragsserie som hållits i samarbete mellan M A S och Stockholms universitets arkeologiska studentförening (STARK) avslutades 21 april med ett föredrag av Keith Wijkander från Riksantikvarieämbetet.

Närvarofrekvensen har varierat mellan 12 och 45 personer, vanligen har den hållit sig kring 20-25. Detta är ett tillfredsställande resultat. Mindre tillfredsställande är att endast en bråkdel av dessa har varit MAS-medlemmar, om styrelsen inte räknas.

Tyvärr har vi inte lyckats intressera våra medlemmar om vikingatidens maritima verksamhet. Anledningen till detta är inte helt enkel att klarlägga, det vore mera normalt om hamnar, skepp och handel drog till sig marinarkeologer som sedermera drar till sig flugor.

Vi får kanske anta, att vi får sjunga samma visa som alla andra som misslyckats: " Vi har inte nått ut med informationen till våra medlemmar! "

Den lilla stencilerade A-4 lapp som programmet var presenterat på var väl inte heller enligt de senaste signalinformativa/perceptionsrönen. Detta får då i sin tur hänskjutas till standardförklaring nr 2: Det är en kostnadsfråga.

Frånsett dessa något kverulerande resonemang är det i själva verket mycket tråkigt att uppslutningen har varit så dålig. Själva arrangemanget har nämligen varit mycket lyckat.

Föredragen har varit oerhört intressanta och väsentliga. De frågor som här har berörts är A och O i maritim forskning.

Man kommer aldrig runt ekonomiska och politiska spörsmål om man avser att fulltödigt söka skildra sjöfart. Vrak på botten är och förblir byggstenar och instrument i en ekonomisk "infrastruktur," vare sig man vill det eller inte.

Det är på intet sätt fel att intressera sig för dessa, men man skall samtidigt vara medveten om att det också finns något bakom.

Det var lite om den saken som vi ville försöka visa i denna föredragsserie.

Avsiktligt valde vi en ganska spektakulär epok som är i ropet just nu, nämligen vikingatiden. Resonemangen är dock tämligen allmängiltiga -även för senare tider.

Se t ex vad den kanadensiske maritimekonomen Richard Unger skriver i sin bok "The Ship in the Medieval Economy.":

"It was then the responsibility of the shipbuilder to produce vessels which would keep costs down and make the expansion of trade profitable."

Tydligare kan det knappast sägas: marinarkeologin har ett viktigt arbete framför sig inom den ekonomiska historien.

Skall vi i vår förening kunna bidra med någonting till detta måste vi också ha vissa kunskaper om historia i dess bredaste bemärkelse.

Detta skall dock inte uppfattas så, att man måste vara någon slags expert eller kvalificera sig på något sätt. Däremot kan våra föredrag i all blygsamhet kanske dra ett strå till stacken.

Samstämmiga rapporter omtalar det positiva i samarbetet MAS-STARK och att vi från bägge håll kan lära oss något av varandra. Otvivelaktigt är det så, att formerna för dessa föredrag i stor utsträckning liknat universitetsseminarier av vilka studenter har vana. Det fina i kråksången är dock att vi har valt ämnet.

Dessa kvalificerade föredragshållare har ställt sina kunskaper och resonemang till förfogande för en kväll vardera. Då är det självklart vår plikt att ta tillfället i akt och lära oss något.

Naturligtvis är ingen omedveten om att det kan vara svårt att frigöra sig ur familjegarnen och bara kila iväg varannan torsdagskväll. Det är naturligt att man är trött efter en nästan hel arbetsvecka och att man tänker: "nästa gång så...."

Faktum är, att avsikten var att förlägga föredragen till måndagar just med tanke på sådana saker, men vi kunde inte ordna någon lokal till den dagen.

I stället fick vi ett generöst erbjudande av Historiska museet att låna deras filmsal gratis på torsdagarna, vilket vi då tacksamt accepterade.

För att i någon liten mån antyda vad som avhandlats på de olika föredragen skall här försökas en omöjlig uppgift: en kort resumé:

Professor Greta Arwidsson inledde den 10 februari med att berätta om utgrävningarna i Valsgärde utanför Uppsala på 1930- och 1940-talen. Vi fick veta att båtgravfältet i Valsgärde innehöll ett flertal båtar på omkring 10 m längd i vilka utomordentligt rika begravningar ägt rum. Det rörde sig om praktfulla krigargravar med vapenutrustning och dyrbara föremål från vikingatid och vikingatid (7-800-tal). Båtarna var genomgående likartat byggda med 3-5 bord. I vissa fall fanns spår efter lagningar och även stävprydnader. Större delen av träet hade ruttnat bort, men i några fall gick träslaget att bestämma. Ek och gran påvisades.

Lustigt nog var nederdelen av spanten surrade på ortodoxt vis men överdelen genomgående spikad. Den konsekvens med vilken detta var utfört torde otvivelaktigt utvisa att det förde sig om en lokal tradition.

Samtidigt kunde vi konstatera att olika träslag använts i samma skrov och i samma sammanhang, m a o en liten känga åt dem som trott att träslag kan vara ett bra kriterium på proveniens för båtar.

Sibylla Haasum från Riksantikvarieämbetet (nu på Sjöhistoriska museet), välkänd för de flesta inom MAS, redogjorde klarläggande för de kvistiga frågorna kring navigation, båttyper och seglation. Så kan det t ex vara bra att veta att man kan segla från Norge till Island på 4 dygn. Vid mycket god sikt behöver inte överfarten mellan Island och Grönland vara så farofyllt som det låter. Sträckan utan land i sikte är ganska kort.

Klimatet under vikingatiden var också annorlunda, varmare och försett med gynnsammare vindar vid västlig seglats över Nordatlanten.

Per Lundström, direktör vid Sjöhistoriska museet, också en välbekant profil, berättade 10 mars om sina undersökningar i Paviken, en gotländsk hamn under vikingatiden.

Här har påvisats handel, smycketillverkning och varvsverksamhet c 600-1000 e Kr. Arabiska mynt från Bagdadkalifatet, vikter och vågar är klara belegg för denna plats merkantila inriktning. Lika tydliga indikationer på reparationer av skepp var de upphuggna klinknaglar vilka påträffades i massor, liksom även en s k spiksökare, d v s verktyget med vilket man hugger sönder nageln. Bland de mera udda fynden var en mosaikbit från Italien(?), skifferbrynen från Angermanland, rågranater från Halland.

Docent Ake Hyenstrand från Riksantikvarieämbetet tog upp mera teoretiska frågor och fick oss alla att förstå, att vi inte vet någonting om någonting. Den som till äventyrs trott att vikingatiden var någotsånär klarlagd fick anledning att sätta det i halsen. Studiet av vikingatidens expansion och olika organisationsformer har knappt börjat. Den kontinentala perspektivet, förändringarna på det politiska, ekonomiska och sociala området, råvaruhandlingen, ekonomiska drivkrafter- ja nog finns det uppgifter. Karolingernas krigsföring och frisernas handelsverksamhet är bara två små faktorer som kan ha påverkat det skepp som ligger på botten.

Inför Anders Carlssons föredrag 7/4 hade ryktet tydligen gått före, ty då infann sig inte mindre än 45 personer. Hans studier av vikingatida spännen på Gotland har lett honom in på djärva och kontroversiella resonemang om handel och befolkning på Gotland. Han fick oss att återigen ompröva vad vi egentligen vet och vad vi tror oss ha bevisat. Från Gotland hade Majvor Östergren infunnit sig för att ta del av resonemangen omkring silverskatter, befolkning och organisatorisk indelning.

Det sjätte och sista föredraget hölls torsdagen 21/4 då Keith Wijkander från Riksantikvarieämbetet påminde oss om att man inte bara seglat. Det fanns faktiskt ett vägnät också. Vikingatida broläggningar är välkända, liksom hålvägar, men att man kan rekonstruera ett helt vägnät på Södertörn är kanske helt nytt. Även här stöter man på den organisatoriska indelningen av landskapet. Återigen fick man klart för sig hur viktigt det är att försöka se helheten. Som en liten "spin-off"effekt av denna forskning kan vi kanske i vissa fall hitta nya hamnlägen och vägar till och från dessa.

Bistert medveten om bristerna i denna korta och summariska sammanfattning av sex framstående forskares årslånga vedermödor kan man bara instämma i Erik Enströms tack till samtliga.

Det går inte att utifrån dessa sex föredrag göra någon konklusion. Man kunde däremot på många punkter se hur den s k "vanliga" arkeologin sammanföll med marinarkeologin, eller tvärtom.

Om marinarkeologin genom denna serie på något vis klargjort sitt existensberättigande och sin plats bland övriga arkeologiska metoder är ett litet delmål uppnått.

Marinarkeologi är kul -och marinarkeologin behövs!

Björn Varenius
Stockholm

